

Motion till riksdagen 2020/21:128

av **Pål Jonson m.fl. (M)**

med anledning av prop. 2019/20:176 En effektivare kommunal räddningstjänst

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av räddningstjänstens organisation och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag i 5 kap. 1 a § gällande att MSB ska ta över tillsynsansvaret över att kommunerna följer lagen om skydd mot olyckor och föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett fortsatt tydligt statligt ledningsmandat och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag i 3 kap. 3 § gällande att kravet på att handlingsprogrammet ska antas av kommunfullmäktige, eller i kommunalförbund av den beslutande församlingen, ska tas bort.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om undantag i a-kassereglerna för deltidsbrandmän och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

En väl fungerande räddningstjänst är central för svensk krisberedskap och samhällssäkerhet. De senaste åren har vi sett stora kriser, som t.ex. skogsbränderna 2014 och 2018, där räddningstjänsterna har gjort utmärkta insatser. Men, hanteringen av bränderna har även avslöjat brister när det gäller ansvar, ledning och samordning hos räddningstjänsten.

Det är därför bra att regeringen, utifrån utredningen En effektivare kommunal räddningstjänst (SOU 2018:54), går fram med en proposition som syftar till att bl.a. skapa en starkare statlig styrning av kommunernas förebyggande verksamhet och räddningstjänst samt en tydligare ledningsorganisation.

Moderaterna ställer sig bakom propositionen, men avslår dock propositionens förslag på två punkter. Vi lägger även fram ett antal egna förslag där vi tycker att

regeringens proposition inte går tillräckligt långt. Det handlar t.ex. om att det behöver göras en fördjupad analys med förslag för att stärka räddningstjänstens organisation samt en översyn av villkoren för de anställda i organisationen.

Räddningstjänstens organisation

Regeringens proposition fokuserar på ett antal viktiga frågor i räddningstjänsten som ledning, samverkan och tydlighet i styrdokument för att skapa en större likvärdighet. Däremot lämnas frågan om räddningstjänstens organisation till stora delar därhän.

I dag ser räddningstjänstens organisationsform väldigt olika ut mellan olika kommuner och i olika delar av landet. I utredningen som ligger till grund för propositionen beskrivs läget som följer:

Vilken organisationsform som kommunerna har valt för räddningstjänsten varierar från kommun till kommun. De valda organisationsformerna kan indelas i att uppgifterna överlåtits till ett kommunalförbund, en förvaltning under en gemensam nämnd eller att verksamheten bedrivs under egen nämnd. Oavsett organisationsform finns det vanligen mer eller mindre omfattande samverkan med närliggande kommuner, till exempel genom samarbetsavtal. I flera fall där verksamheten bedrivs under egen nämnd finns det avtal om att en annan kommun ska sköta alla uppgifter på räddningstjänstområdet. I de fallen finns det en gemensam organisation mellan olika kommuner, fast det är en nämnd i varje kommun som har ansvaret för att organisationen gör sina uppgifter.

Med andra ord är bilden när det gäller räddningstjänstens organisation väldigt fragmenterad. Till viss del måste det få förekomma olika organisationsformer i och med att olika kommuner står inför skilda utmaningar. Men organisationen måste samtidigt vara likvärdig och i möjligaste mån enhetlig för att kunna uppfylla de krav som ställs på både den enskilda räddningstjänsten och dess samverkan med andra aktörer. En ökad likvärdighet och enhetlighet förenklar också för andra relevanta aktörer som länsstyrelser och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) när de behöver gå in och leda eller stödja större räddningsinsatser.

Moderaterna vill därför se en utredning som gör en fördjupad analys av räddningstjänstens organisation och utifrån den lägger fram förslag kring hur organisationen skulle kunna bli mer ändamålsenlig och likvärdig. I sammanhanget är det viktigt att definiera vad den likvärdigheten innebär. Utredningen bör även beakta frågor som gäller andra relevanta aktörer. Det kan t.ex. gälla samverkan med näringsliv och att kunna ta vara på och utveckla frivilliga krafter som exempelvis de goda erfarenheterna med förstärkt medmänniska i Medelpad och civila insatspersoner inom några kommuner. Även formerna för räddningsvärn bör utvecklas och förstärkas.

Tillsynsansvar

Tillsyn över räddningstjänsternas verksamhet och efterlevnad av föreskrifter är centralt för en effektiv och likvärdig räddningstjänst i hela landet. I dag utövas tillsynen över kommunerna och deras efterlevnad av lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, förkortad LSO, av länsstyrelsernas beredskapsenheter. Länsstyrelserna ska även stödja kommunerna med rådgivning och information. MSB har i uppgift att kontrollera och ge stöd till länsstyrelsernas tillsyn.

Regeringen föreslår i propositionen att dagens ansvarsfördelning ska förändras enligt följande:

MSB ska ha tillsyn över att kommunerna följer lagen om skydd mot olyckor och föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen. Länsstyrelserna ska på begäran från MSB lämna information om lokala och regionala förhållanden.

MSB ska också samordna kommunerna på nationell nivå och stödja dem med råd och information i deras verksamhet enligt lagen om skydd mot olyckor. Myndigheten ska också på nationell nivå främja efterlevnaden av lagen och föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen.

Moderaterna avslår förslaget att ge MSB tillsynsansvaret över att kommunerna följer lagen om skydd mot olyckor. Vi anser att ansvaret bör ligga kvar hos länsstyrelserna. Dock bör det övervägas att ge MSB en tydligare roll att stödja länsstyrelserna i tillsynsarbetet.

Anledningarna till avslaget är flera. Dels är det en fråga om resurser. MSB besitter i dag inte en tillräckligt stor fältorganisation i hela landet som skulle möjliggöra en ändamålsenlig och väl fungerande tillsyn. Att bygga upp en sådan organisation utifrån detta nya uppdrag vore inte resurseffektivt.

Vidare har länsstyrelserna redan i dag stor kunskap om det lokala arbetet i kommunerna och har även etablerade beredskapsenheter som arbetar med tillsynsansvaret dagligdags. Enligt regeringens förslag skulle MSB dessutom fortsatt vara beroende av att samverka med länsstyrelserna i tillsynen.

Slutligen vill vi, likt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), peka på problemet att regeringen genom att ge MSB tillsynsansvaret ger myndigheten dubbla roller. Det handlar om att MSB i så fall både utfärdar föreskrifter och sedan tolkar och tillämpar dem.

MSB går dock mot en roll som innebär ett större ansvar än vad myndigheten har i dag, särskilt när det gäller det civila försvaret. Därför bör det vara rimligt att MSB framgent tar ett ökat ansvar gentemot länsstyrelserna för att tillse att länsstyrelsernas tillsynsansvar bedrivs på ett likvärdigt sätt över hela landet.

En tydlig statlig ledning vid behov

I propositionen läggs förslag som kommer att stärka ledningsstrukturerna hos kommunerna. Det föreslås: ”Kommunen ska ha ett ledningssystem för räddningstjänsten, i vilket en övergripande ledning ständigt ska upprätthållas. Den övergripande ledningen ska vid samverkan mellan kommuner utövas gemensamt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om ledningssystemet och om märkning av personalens arbetskläder, fordon och annan utrustning.”

Det är bra att det ställs tydligare krav på ledningen hos de enskilda kommunerna samt även när det gäller samverkan med andra kommuner. MSB har också sedan några år drivit projekten Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar och Enhetligt ledningssystem för kommunal räddningstjänst (ELS), det senare med särskilt fokus på att stärka förmågan att genomföra effektiva räddningsinsatser. Erfarenheterna från de stora skogsbränderna de senaste åren har visat brister när det gäller kommunernas ledningsförmåga. Det har krävts att staten via länsstyrelserna har gått in och tagit över ledningen över räddningsinsatser för att få till en bra samordning och ett effektivt släckningsarbete.

Regeringen skriver i sin proposition att möjligheterna för staten att ta över kommunernas räddningstjänst bör finnas kvar men begränsas, detta utifrån att det pågår ett arbete för att stärka kommunernas egen ledningsförmåga.

Moderaterna anser dock att det fortsatt bör finnas ett tydligt mandat för staten att kunna gå in och ta över kommunernas räddningstjänst, detta för att det fortsatt ska finnas en tydlig möjlighet för den högsta nivån att utöva krisledning vid behov.

Moderaterna har pekat på det generella behovet av en tydlig statlig krisledning. Vi har förslagit att det inrättas ett nationellt säkerhetsråd med ett substantiellt kansli som har både mandatet och förmågan att hantera större kriser som griper över stora geografiska områden och/eller flera sektorer i samhället. Säkerhetsrådet skulle vid behov i samverkan med länsstyrelserna kunna ta väl beredda beslut om när det skulle kunna vara påkallat med statlig intervention i kommunala räddningsinsatser.

I propositionen läggs även förslag till ändringar i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor när det gäller möjligheten att kommunen får överlåta åt någon annan att vidta inledande åtgärder vid räddningsinsatser eller räddningsinsatser som kräver särskild kompetens. Här anser Moderaterna att det är viktigt att säkerställa att den nya skrivningen inte minskar flexibiliteten att använda externa aktörer.

Fortsatt krav på beslut om handlingsprogram i kommunfullmäktige

Enligt nuvarande bestämmelser ska kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod fatta beslut om kommunernas egna handlingsprogram för den förebyggande verksamheten och för räddningstjänstverksamheten.

I propositionen föreslås att kravet på att handlingsprogrammen ska antas av kommunfullmäktige, eller i kommunalförbund av den beslutande församlingen, ska tas bort som ett led i att göra dokumenten som styr verksamheten mer likformiga och enklare att hantera.

Moderaterna håller med om att det finns en stor relevans i att göra dokumenten mer ändamålsenliga och likformiga för att kunna utveckla kvaliteten i dem. Vi delar även uppfattningen i Räddningstjänstutredningen att besluten om kommunens räddningstjänst måste bli en del i den ordinarie styrningen av kommunens verksamheter. Dock anser vi att målsättningar med och inriktningar av skyddet mot olyckor behöver fastställas av kommunfullmäktige, varför hela eller delar av kommunernas handlingsprogram även fortsatt bör antas av kommunfullmäktige. Vi avslår därmed regeringens förslag.

Skälet till detta är att beslutet i kommunfullmäktige är ett viktigt sätt att skapa legitimitet och kontinuitet i arbetet med att stärka säkerheten i kommunen. I Sverige finns en lång tradition av att i frågor som rör säkerhet ha en bred politisk förankring kring inriktningen. Moderaterna anser att detta även gäller på den kommunala nivån.

Däremot är vi eniga med regeringen när det gäller förslaget att kommunen det ska ske ett samråd med de myndigheter som särskilt berörs av förändringarna innan ett handlingsprogram antas eller om det beslutas om betydande förändringar i programmet.

När det gäller hanteringen av dokument vill vi även peka på den skyldighet för kommunerna att skicka in sina undersökningsrapporter till MSB som föreslås. Det är viktigt att denna hantering inte leder till ett alltför stort ökat administrativt arbete för räddningstjänsten.

Undantag för deltidsbrandmän

Svensk räddningstjänst är till mycket stor del beroende av deltidsbrandmännen vilka utgör närmare 10 000 av Sveriges 15 000 brandmän. Deltidsbrandmännen har en annan huvudarbetsgivare och de har genomgått en utbildning som består av två separata kurser för att kunna genomföra sitt uppdrag. Särskilt viktiga är deltidsbrandmännen på landsbygden och i mindre orter där det inte är möjligt att ha heltidsanställd personal.

Det är centralt för räddningstjänstens personalförsörjning att det finns rimliga villkor för de anställda så att det i hela landet går att rekrytera och behålla både heltidsanställda och deltidsanställda brandmän. Ett problem som varit känt sedan länge är det faktum att deltidsbrandmännen riskerar att gå miste om ersättning från a-kassan när de förlorar sina huvudanställningar eftersom ersättningen reduceras på grund av den inkomst som brandmannatjänsten ger.

Centrala aktörer som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) samt fackförbunden Vision, Kommunal och Brandmännens Riksförbund har därför bett regeringen om en lagändring för att deltidsbrandmän ska kunna fortsätta sitt extraarbete även om de förlorar sina huvudanställningar utan att arbetslöshetsersättningen ska minska alltför mycket.

Problematiken med förlorad ersättning från a-kassan har med anledning av corona-krisen blivit än mer akut i ett läge där arbetslösheten stiger och de deltidsbrandmän som förlorar sin huvudanställning också riskerar att förlora ersättning från a-kassan. Det kan inte vara rimligt att a-kassareglerna slår på detta sätt mot en grupp som är central för Sveriges krisberedskap.

Utredningen En effektivare kommunal räddningstjänst (SOU 2018:54) som ligger till grund för denna proposition föreslog därför att reglerna borde ändras och gick fram med följande förslag: ”Anställningen som deltidsbrandman är särpräglad och de sociala trygghetssystemen är inte anpassade för en sådan anställning. Det är i första hand förhållandet till reglerna i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring som inverkar negativt på personalförsörjningen. Vi föreslår att det ska införas ett undantag för deltidsbrandmän vid beräkning av arbetslöshetsersättning.”

Regeringen avvisar utredningens förslag i den aktuella propositionen utifrån att man inte vill införa branschspecifika undantagsregler. Moderaterna anser dock att det i detta fall är berättigat med ett undantag för en yrkesgrupp som drabbas hårt av nuvarande regler och som utför ett mycket samhällsviktigt uppdrag.

Situationen bör ses mot bakgrunden av att bl.a. SKR pekar på att bemanningsläget för många räddningstjänster är akut och att vissa av dessa riskerar att förlora upp till en tredjedel av sin personalstyrka. Det blyxtbelyser behovet av att förbättra villkoren för en viktig del av räddningstjänsten.

Efterlevandeskydd för samhällsviktiga yrken

Personal inom räddningstjänst, polis och Försvarmakten löser samhällsviktiga insatser dygnet runt, året runt. De rycker in när det uppstår tillbud och olyckor i form av eldsvådor, trafikolyckor, skogsbränder, översvämningar och stormskador. De skyddar oss från främmande makt, inre hot och dolda hot. De löser svåra och farliga brott. Kort och gott så jobbar många dagligen med risk för sitt eget liv för att hjälpa oss andra. De har en lön som lämnar mycket övrigt att önska och de har i många fall ett akut behov av fler kollegor. När det värsta tänkbara inträffar, dödsfall i tjänsten, finns ett efterlevande-

skydd som inte svarar upp mot den risk dessa människor tar. För att den efterlevande familjen ska kunna få det någorlunda ekonomiskt drägligt den första tiden efter ett dödsfall behövs alltför ofta insamlingar från kollegor och andra som bistår med ekonomisk hjälp.

Så ska det inte behöva vara. Samhället ska ställa upp för de drabbade som har haft anhöriga som ställt upp för samhället. Därför behövs en översyn av efterlevandeskyddet för personal inom räddningstjänst, polis och militär personal som förolyckas i tjänsten.

Moderaterna kommer att gå fram skarpt med detta förslag inom ramen för en kommittémotion om civilt försvar och krisberedskap från den moderata försvarskommittén under den allmänna motionsperioden innevarande riksdagsår.

Pål Jonson (M)

Jan R Andersson (M)

Alexandra Anstrell (M)

Jörgen Berglund (M)

Jessika Roswall (M)